

Et hundredår

C. Th. Sørensen – 1893 – 1979 – 1993.

A Century C. Th. Soerensen 1893 – 1979 – 1993.

Keywords: Landscape Architect, History, Denmark

Af A. Ørum-Larsen

Den 14. juli 1993 er det 100 år siden, at den danske havekunstner, gartner og forfatter blev født.

14 år er yderligere gået siden hans lange og virksomme liv i havekunstens og havekulturens tjeneste sluttede i 1979.

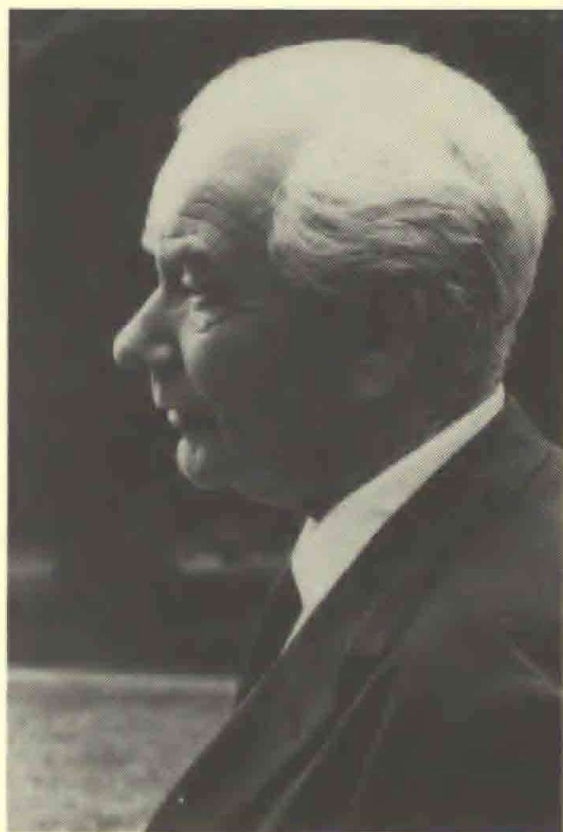
C. Th. Sørensen arbejdede sig støt og sikkert op til at blive sin tids ledende personlighed indenfor sit fag, men det skete dog ikke uden forskellig modgang.

De første år

C.Th. Sørensen voksede op i en landbrugsejendom i den jyske landsby Ravnkilde i udkanten af Rold Skov, noget der aldrig forlod hans bevidsthed.

Han kom som 14-årig i gartnerlære og begyndte samtidig et grundigt selvstudium om havekultur og relevante emner. I 1914 tog den unge, fattige gartner til København. Han havde netop overstået en alvorlig operation for en øresygdom, der plagede ham hele livet. Men med ægte jysk stædighed ønskede han at gøre sig fagligt gældende i hovedstaden. Her kom han straks i forbindelse med fagets førende personligheder, landskabsgartneren Edvard Glæsel, overgartner Jens K. Jørgensen ved Det Kgl. Danske Haveselskabs Have på Frederiksberg, men først og fremmest havearkitekt Erik Erstad-Jørgensen, hos hvem han i de næste år fik en solid oplæring i anlægsgartner- og havearkitekt-fagets praksis. Erik Erstad-Jørgensen var søn af den berømte danske historiker A.D. Jørgensen, og opholdet i det kulturbevidste danske miljø på Frederiksberg fik uden tvivl stor betydning for C.Th. Sørensens videre faglige livsbane.

Den vordende unge havearkitekt blev af sin læremester opfordret til at skrive, holde foredrag og desuden interessere sig for fagets uddannelsesforhold.

Professor, havearkitekt C.Th. Sørensen – taget 1963 af Lars Borup.

I 1920 offentliggjorde C.Th. Sørensen sin første artikel (i Gartnertidende), som de næste mange år i de forskellige fag-tidsskrifter og årbøger.

Desuden ydede Erstad-Jørgensen på forskellig måde sin venlige og loyale støtte, da C.Th. Sørensen i 1922, trods de vanskelige tider, oprettede selvstændig tegnestue i Brønshøj, hvor han havde stiftet eget hjem.

I begyndelsen gik det småt, men som begyndelsen på sin pædagogiske løbebane blev C.Th.S. tegnelærer for unge gartnere på Alm. Dansk Gartnerforenings aftenkursus for unge gartnere. I 1925 blev han endvidere knyttet til den kendte havearkitekt og gartner G.N. Brandt på Ørnøkulsvej i Ordrup som tegner og assistent. Brandt tegnede jo som bekendt ikke selv, og opgaverne og deres kunstneriske muligheder blev derfor gennemdrøftet, inden C.Th.S. tog hjem til Brønshøj, for her at færdiggøre planerne. C.Th.S. fik herved ligesom arkitekt Frits Schlegel lejlighed til at sætte sit umiskendelige præg på opgaverne. Det gælder således Villa Svastika i Rungsted og centralkirkegården Mariebjerg i Gentofte, 2 af nyere dansk havekunsts hovedværker.

C.Th. Sørensen havde tidligere været aktiv ved stiftelsen af Dansk Havearkitektforening i 1920 og blev senere også tilknyttet Erick Struckmanns nystiftede Danmarks Naturfredningsforening.

I anledning af en udstykningsplan, som G.N. Brandt udførte for Gentofte Kommune (Ordrup Krat), rettede Naturfredningsforeningen ved ar-

kitekt Einar Dyggve i Extrabladet nogle beskyldninger mod Brandt for »at ødelægge naturen«.

Brandt blev chokeret, og det resulterede i et dramatisk brud mellem ham og C.Th. Sørensen i 1929¹. Det glemte C.Th. Sørensen aldrig, og han så sig nødsaget til på grund af forskellig tilsidesættelse, officielt at melde sig ud af Dansk Havearkitektforening. Herefter indtog han en kølig holdning til nogle af sine kolleger, navnlig de offentligt ansatte.

Men samtidig havde en kreds af yngre fremsynede arkitekter i København opdaget den unge begavede og energiske havearkitekt og optaget ham i deres diskussionsklub, hvor de drøftede arkitekt-fagets forpligtelse.

Den nye funktionalistiske arkitektur-bevægelse var efter en banebrydende udstilling i Stockholm 1930 for alvor kommet til Danmark.

Dansk Byplanlaboratorium, som C.Th. Sørensen også var blevet medlem af, bad ham om at skrive en bog om de danske provinsbyers og sognes parkproblemer. Denne bog skulle være et dansk sidestykke til den rige litteratur om emnet, som var udkommet i USA, England og Tyskland.

Forfatterskabet

I 1931 udkom så bogen Parkpolitik i Sogn og Købstad, skrevet under vejledning af ingeniør V. Malling og arkitekt Steen Eiler Rasmussen. Den smukt trykte bog blev de næste år til stor inspiration for landskabs-planlægningen i Danmark.

Hermed var C.Th. Sørensens rige forfatterskab begyndt. Det blev til 6 bøger, nogle mindre skrifter og afsnit i flere fagbøger om planter. De vigtigste er Om Haver (1939), Europas Havekunst (1959) og Haver – Tanker og Arbejder (1975)².

De smukke og velskrevne bøger var af en højere standard end samtidens fleste andre have skrifter. De var til stor inspiration for de haveinteresserede og højnede respekten for udøverne af gartnerfaget.

Med den fine bog Europas Havekunst fulgte C.Th. Sørensen i sine to »læremestres« fodspor. E. Erstad-Jørgensen udgav i 1926 Havekunsten i Fortid og Nutid (i bogen Anlægsgartneri) og G. N. Brandt Havekunstens Historie (en leksikon-afhandling) fra 1934.

Tegnestuen

Omkring 1930 kom der for alvor så megen gang i tegnestue-virksomheden, at det blev nødvendigt at antage fremmed arbejdskraft. Det var først og fremmest det store boligbyggeri af etageejendomme med grønne områder, som skød op omkring København i mellemkrigstiden, der skulle projekteres. C.Th. Sørensen og hans tegnestue fik en afgørende indflydelse på udformningen af disse parkanlæg med deres trægrupper, buskplantning

ger og legepladser. Af disse huskes særlig Blidahparken i Charlottenlund (1933) og Bellahøjparken i Brønshøj efter krigen.

Sidstnævnte var den første punkthus-bebyggelse i Danmark. Men der kom også mange andre opgaver til, store som små, offentlige eller private. Nogle få af højdepunkterne kan nævnes: Aarhus Universitetspark (1933-), H.C. Andersenhaven i Odense (1942-), de berømte ovale kolonihaver i Nærum (1948-), Kongenshus Hedes Mindepark (1950-), og Vitus Berings Park i Horsens (1954-). Af private store haver kan nævnes Per Kampmanns have i Charlottenlund (1930-), Trapholt ved Kolding (1934-), Humleore ved Næstved (1933-) og Stokkerup i Tårnbæk (1933-).

Af herregårdsparker huskes Lundbygård (1947-), Egeskov, Liselund og Clausholm.

Tegnestuen projekterede også haveplaner til en del af de nye skoler, som efter krigen blev opført i hele landet. Den tog endvidere del i en række konkurrencer om have-projekter og i udstillinger i ind- og udland. I alt blev det til mere end 2000 store og små anlæg.

Mange unge gartnere, vordende havearkitekter og kontor-personale blev i kortere eller længere tid medarbejdere eller volontører på tegnestuen. I alt 43 personer fra 1922-1975. Heraf ca. 20 gartnere eller havearkitekter, der senere som selvstændige eller i offentlige eller private stillinger var med til at sætte deres præg på dansk havekunst og -kultur i hele landet. Derfor må C.Th. Sørensens tegnestue betegnes som en central virksomhed indenfor havesagen.

Ofte skiftede den travle tegnestue-virksomhed adresse. »Der måtte ske noget«, som C.Th. Sørensen sagde. Det gik fra Brønshøj til Skovshoved i Gentofte – til Kokkedal i Hørsholm i eget nybyggede hus – videre til Charlottenlund og København, 3 adresser bl.a. på Akademiet. For endelig at slutte ved udgangspunktet Brønshøj (Bellahøj).

C.Th. Sørensen indgik desuden i kompagniskaber med flere af havearkitekt-standens unge navne, men et par af dem blev dog hurtigt afbrudt igen. Her er navnene: den unge Troels Erstad, derefter Georg Boye efterfulgt af Morten Klint og Niels Ulrichsen. For så at slutte med Arne Levin for en kort periode og arkitekten Ole Nørgaard.

Hans haveplaner blev bestemt af deres brug eller formål, dvs. at C.Th. Sørensen i Danmark indførte den funktionalistiske havestil og den medfølgende geometriske formgivning: Ovalen, cirklen, sekskanten med flere figurer satte deres præg på hans haver og parker. Inspirationen hertil kom oprindeligt fra den engelske arkitekt Sir Edwin Lutyens, men i højere grad også fra den tyske havearkitekt, professor Wiepking, som C.Th. Sørensen var en stor beundrer af.

I løbet af sin karriere som havekunstner og pædagog fremsatte og renyndede C.Th. Sørensen en række korte, præcise udsagn om sit arbejde og

sine tanker, ca. 50 ialt³. Et af de vigtigste lyder: »Jeg ville ønske, man forstod, at tegne en have er, som at tegne et skib«.

Pædagogisk virksomhed – på Kunstakademiet og udenfor

I sit lange liv blev C.Th. Sørensen en meget benyttet foredragsholder og gæsteforelæser på fagskoler, i foreninger og på læreanstalter i Danmark, men også i Sverige og Tyskland og ikke at forglemme i dansk radio. På en rolig og saglig måde fortalte han her om havekunstens og -kulturens forhold og problemer.

Med et stort flertal blev C.Th. Sørensen på Akademiets Arkitektskole valgt til lektor i havekunst efter G.N. Brandt. En anden ansøger var havearkitekt Troels Erstad. Her fortsatte han med at undervise de vordende arkitekter i havemæssige problemer, planlægning og om havekunstens historie. Man begyndte også at interessere sig for uddannelsen af unge havearkitekter. En anden af C.Th. Sørensens udsagn lød således: »At forme haver, parker eller blot plantninger er et kunstnerisk betonet arbejde!« – Han anså det derfor vigtigt at vordende havearkitekter kunne færdes i et kunstnerisk miljø og lære at omgås arkitekter, deres fremtidige samarbejdspartnere. En anden af hans typiske udsagn lød: »Sjældent og tilfældigt bliver mennesker benådet eller bebyrdet med kunstneriske evner. Det er i virkeligheden en skat, som samfundet bør sætte ind på at støtte og udnytte.«

I 1944 oprettedes derefter på Akademiets Arkitektskole en »hospitantundervisning« for unge havearkitekter. Til at begynde med et ugentligt aftenmøde. I 1949 blev den ophøjet til dagskole, så de studerende kunne følge samme undervisning som arkitekterne. Tilstrømningen til denne nyoprettede havearkitektskole blev stor, også fra Sverige og Norge og andre europæiske lande. Skolen blev betegnet med navnet »Afdelingen for Havekunst«. Det blev også muligt efter endt studium at tage en »Afgangsprøve i Havekunst«. Det første hold på 5 blev dimitteret i 1955. Som en følge af de mange skandinaviske studerende opstod den tanke, at oprette et Skandinavisk Institut for Havekunst på Kunstakademiet i København.

Danmark var jo i Skandinavien landet med den ældste og mest udbredte havekultur. På Landbohøjskolen på Frederiksberg var havebrugsstudiet netop ved at blive delt i to retninger, og man skyndte sig med at oprette en uddannelse for landskabsarkitekter, der til at begynde med hed Anlægslinien. Også i Sverige og Norge oprettede man nationale skoler for de nye landskabsarkitekter. – Derefter måtte ideen om et Skandinavisk Institut opgives.

I 1954 blev den ringe lønnede lektor-stilling ophøjet til et professorat i Havekunst, og C.Th. Sørensen meldte sig atter ind i Dansk Havearki-

tektforening, medtagende sin daværende kompagnon arkitekt Ole Nørsgaard som ekstraordinært medlem. Året før, i 1953 var C.Th. Sørensen også med tilfredshed blevet tilknyttet Gentofte Kommunes Parkvæsen efter stadsgartner Ingwer Ingwersens fratræden. Oprindelig G.N. Brandts stilling.

Under krigen gik den havekunstneriske udvikling i Europa helt i stå, undtagen i Skandinavien. Da den skulle tages op igen, så man op til Sverige og Danmark, hvor en demokratisk havekunst havde overlevet. Mange unge eller ledende europæiske have- og park-fagfolk kom til Stockholm og København, studerede og deltog i kongresser eller de mange kurser, som blev holdt om have- og parkvæsen på Kunstakademiet og andre steder i Danmark. Således var København i nogle få år midtpunktet for den havekunstneriske udvikling, indtil den atter kom i gang i de store kulturlande. – Det var professor C.Th. Sørensen, der havde æren herfor.

Hæder og skuffelser

C.Th. Sørensen fik et utal af hædersbevisninger i Danmark og udlandet for sit virke. Han modtog også støtte i form af rejsestipendier, legater bl.a. fra Dansk Kunstfond.

Men skuffelser kunne dog ikke skjules. I 1947 deltog C.Th. Sørensen sammen med professor, arkitekt Mogens Koch i en international arkitektkonkurrence om et nyt kejserpalads i Adis Abbeba. Det fine funktionalistisk prægede projekt med de karakteristiske løvegårde blev helt forbigået. Det var en stor skuffelse. Man havde håbet, at det ville give et internationalt gennembrud.

Det Skandinaviske Institut for Havekunst blev ikke realiseret på grund af modstand, og andre af C.Th. Sørensens havekulturelle ideer mødte også manglende forståelse⁴. Dog blev »Skrammel-legepladsideen« accepteret som en banebrydende pædagogisk nyskabelse, særlig i England.

For at markere sig overfor inden- og udenlandske kolleger udgav han i 1963 ved 70-året den lille bog *Havekunstens Oprindelse/Origin of Garden Art*.

C.Th. Sørensen fortsatte sit virke omtrent til det sidste, men nu med en mere privat haverådgivning for visse familier, som fabrikant-brødrene Damgaard og nogle af ejerfamilierne for F.L. Schmidt-koncernen. Dertil for slottene Egeskov og Clausholm.

C.Th. Sørensen var nok den sidste betydelige repræsentant for den klassiske europæiske havekunst i Danmark, som blev indledt med E. Erstad-Jørgensen og fulgt op af G.N. Brandt.

Den nye økologiske bevægelse som efter krigen kom fra USA via England til Europa, havde C.Th. Sørensen ingen forståelse for. Og den ny-

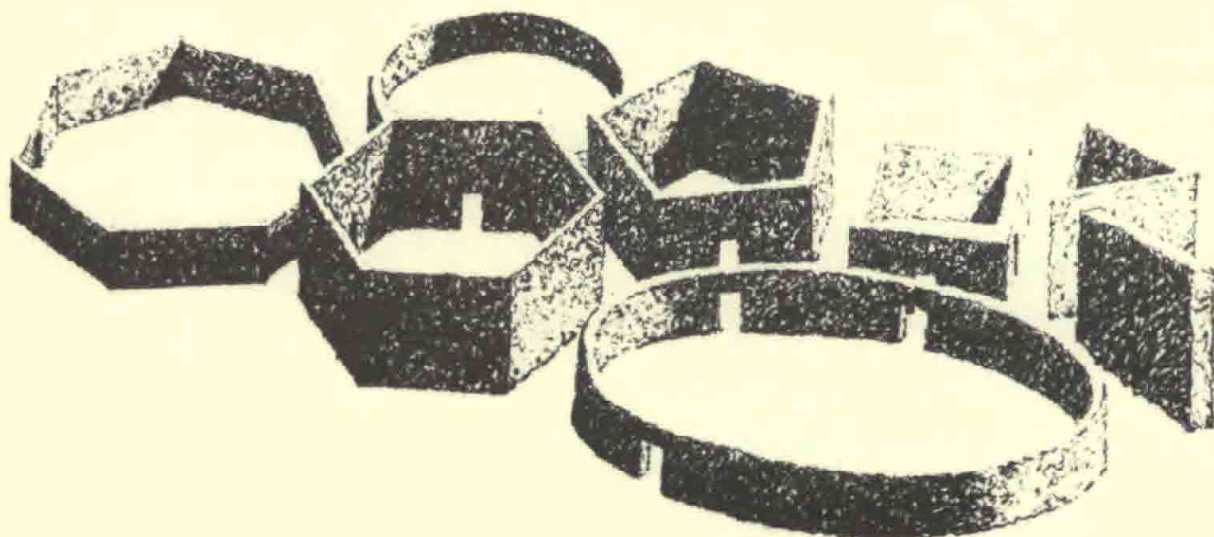
konstruktivistiske retning i arkitektur og havekunst ville sikkert have chokeret ham!

Noter

1. Fortalt af professor, arkitekt Steen Eiler Rasmussen i breve af 24/4 og 28/6 1984.
2. Se C.Th. Sørensen-bibliografi – samlet af Helle Borup.
3. 50 korte udsagn om haver, havekunst og uddannelse – af C.Th. Sørensen – samlet og nedskrevet af A. Ørum-Larsen.
4. For eksempel C.Th. Sørensens tanke om i store boligparker at indrette »herregårdsgartnerier« med drivhus til beboernes benyttelse.

Litteratur

- Helle Borup: C. Th. Sørensen – Curriculum Vitae 1991.
C.Th. Sørensen: Haver – Tanker og Arbejder (heri biografiske oplysninger). 1975.
A. Ørum-Larsen: En central virksomhed i havesagen, historien om C.Th. Sørensens tegnestue fra 1922-1979. Privat manus.

Angli 1958 *GP*

C. Th. Sørensens udkast til en geometrisk have.